

Náučný chodník Hradová

Kraj:	Banskobystrický
Okres:	Rimavská Sobota
Geomorfologická jednotka:	Muránska planina
Geologická jednotka:	gemerské pásmo
Chránené územie:	národná prírodná rezervácia Hradová
Prístup:	bus Tisovec, námestie / vlak Tisovec, mesto
Východisko:	Tisovec, Malinovského ul.
Trasa:	Tisovec, Malinovského ul. - vyhládka Kopenec - Hradová (887 m n. m.)
Dĺžka, prevýšenie:	3,1 km, prevýšenie 490 m
Čas prechodu:	2 h
Počet zastávok:	9
Náročnosť:	stredne náročná, miestami až náročná trasa

Zameranie chodníka: prírodovedné, historické, ochranárske

Typ chodníka: samoobslužný, líniový, obojsmerný, peší, celoročný

Nadväznosť na turistickú značku: Trasa vedie súbežne so žltou turistickou značkou.

Rok otvorenia: 2007

Aktuálny stav: Informačné panely sú v dobrom stave.

Textový sprievodca: skladačka Náučný chodník Hradová (3. vyd., vyd. Mesto Tisovec; Správa NP

Muránska planina a Lesy SR, š. p., 2017)

Kontakt: Správa Národného parku Muránska planina so sídlom v Revúcej, ul. Janka Kráľa 12, 050 01 Revúca, tel. 0903 298 419; Mestský úrad Tisovec, Nám. Dr. V. Clementisa 1, 980 61 Tisovec, tel. 047 / 5603 801

Poznámka: Vo východisku náučného chodníka stojí aj úvodný panel Náučného chodníka Podte s nami za sýslami, s ktorým má na začiatku krátko spoločnú trasu.

Upozornenia: (1) Prechod hornej časti náučného chodníka nad vyhlídkou je náročný. Chodník tu vedie skalkami, často zarastenými krovitou vegetáciou so sezónnym výskytom kliešťov. Za mokra alebo snehu môže byť nebezpečný. (2) Žltá značka vedúca ďalej z vrcholu Hradovej (už mimo trasy náučného chodníka) prechádza exponovaným ostrým skalným hrebeňom (zabezpečenie reťazou). Aj počas dobrých poveternostných podmienok neschádzať mimo vyznačeného chodníka!

Využitelnosť pre školy

Náučný chodník je obsahom vhodný pre terénne vyučovanie, prípadne vlastivednú vychádzku. Z dôvodu náročnosti (pozri upozornenie vyššie) je vhodnosť, resp. spôsob absolvovania nutné vopred dobre zvážiť!

Čo sa oplatí vidieť na trase náučného chodníka a v okolí

Tisovec. Mesto na spojnici Brezna a Rimavskej Soboty pozdĺž Rimavy a ústí jej viacerých prítokov (Slávča, Furmanec, Skalička, Losinec, Dolina, Rejkovský potok a Ladový potok) obkolesené horami na západnom okraji Stolických vrchov na ich kontakte s Muránskou planinou, podcelkom Spišsko-gemerského krasu. Najstarším svedectvom osídlenia územia sú archeologické nálezy z obdobia rokov 1 000 - 400 pred Kr. na vrchu Hradová asi 1,2 km západne od centra. Prvá písomná zmienka o Tisovci je z roku 1334. Jeho rozvoj súvisel s ťažbou železnej rudy v okolí a najmä so 700-ročnou miestnou tradíciou hutníctva. Ohrozované bývalo Osmanmi, ktorých paša sídlil v neďalekom Jágri (Eger) v dnešnom Maďarsku. V roku 1765 tu vznikol mlyn na výrobu papiera, neskôr papiereň, pôsobili tu cechy krajčírov, kováčov, kolárov, sudárov, garbárov a čižmárov. Miestna vysoká pec sa za polstoročie od založenia (1783) stala najväčším producentom surového železa v Uhorsku. Železiarska výroba tu bola ukončená v roku 1965, keď bola prenesená do Košíc. V rokoch 1951 - 1971 tu fungovala stredná priemyselná škola hutnícka. V období národného obrodovania tu pracovali miestne spolky, knižnica, nedelná škola a pôsobili tu významní národovci: August Horislav Škultéty, Daniel Gabriel Lichard, Jonatan Dobroslov Čipka, Štefan Marko Daxner, Terézia Vansová (založila tu spolok Živena) a iní. Evanjelický kostol z roku 1832, jeden z najväčších na Slovensku, bol postavený na mieste zbúraného starého gotického kostola, ktorý svojimi rozmermi nestačil miestnemu zboru. Mesto je rodiskom slovenského politika, právnika, spisovateľa a prekladateľa Vladimíra Clementisa (1902 - 1952). Jeho rodný dom je jedným z dvoch sídiel mestského múzea.

Hradová (887 m n. m.). Mohutný vrch s vápencovými bralami a početnými jaskyňami západne nad Tisovcom tvoriaci južný cíp Muránskej planiny a predstavujúci jednu z najvýraznejších krajinných dominánt okolia Tisovca. Už od mladšej doby kamennej poskytoval ľuďom úkryt. Stopy po pravekom osídlení sú dodnes viditeľné takmer po celom hrebeni. Na vrchole sú nevelké zvyšky stredovekého **hradu Tisovec** (Tisovského Starého hradu).

Národná prírodná rezervácia Hradová. Chránené územie v južnej časti Muránskej planiny

zaberajúce veľkú časť vrchu Hradová západne od Tisovca vyhlásené v roku 1984 na ochranu pestrých biocenóz s viacerými zriedkavými a chránenými druhmi rastlín a živočíchov s ekologickými predpokladmi. Rezervácia je súčasťou územia európskeho významu Tisovský kras a chráneného vtáčieho územia Muránska planina-Stolica (obe sú súčasťou sústavy Natura 2000).

Prírodná rezervácia Trstie. Chránené územie v strednej časti Stolických vrchov juhovýchodne od Tisovca vyhlásené v roku 1980 v plochej sedlovej rozvodnej oblasti vo výške asi 1 000 - 1 100 m n. m. medzi vrcholmi Trstie (1 121 m n. m.) a Salašiská (1 132 m n. m.) na ochranu mokradného biotopu národného významu so spoločenstvami prechodného rašeliniska a zvyškov vrchoviska s výskytom vzácných druhov rastlín i živočíchov, napr. vstavačovec škvrnitý sedmohradský (*Dactylorhiza maculata* ssp. *transsilvatica*), páperník pošvatý (*Eriophorum vaginatum*) a sedmokvietok európsky (*Trientalis europaea*); jašterica živorodá (*Lacerta vivipara*), hlucháň obyčajný (*Tetrao urogallus*) a netopier Brandtov (*Myotis brandtii*). Je tiež pamätným miestom učiteľa a botanika Václava Vraného. Rezerváciou na vrchol Trstia vedie z Tisovca náučný chodník Trstie. Rezervácia je zároveň územím európskeho významu Trstie (súčasť sústavy Natura 2000).

Muránska planina. Jeden z dvoch plošne nevelkých geomorfologických podcelkov celku Spišsko-gemerský kras na strednom Slovensku. S jeho druhým podcelkom - Slovenským rajom - je úzko prepojený pri Švermove južne od sedla Besník. Toto horské krasové lesnaté územie pretiahnutého pôdorysu juhozápad-severovýchodného smeru leží medzi dolinou Klenovskej Rimavy, Tisovcom, Muráňom, Telgártom, Zlatnom a dolinami horných tokov Hronca a Rimavy. Na severozápade susedí s Horehronským podolím a Veporskými vrchmi, na juhovýchode má dlhú priamu hranicu so Stolickými vrchmi, založenú na výraznom muránsko-divínskom zlome. Územie tvorí kryha mezozoických hornín (najmä vápence a dolomity) presunutá ako muránsky príkrov na iné štruktúry (žuly, kremence, bridlice), ktoré vystupujú na dne hlbokých dolín (Hrdzavá dolina). Názov podcelku je mierne zavádzajúci, pretože krasovými procesmi premodelované a zvlnené zvyšky starého plochého reliéfu - planiny - ležia len v centre časti severne od Tisovca, hlbokou Hrdzavou dolinou rozčlenené na dve nerovnaké nevelké plochy. Mimo tejto plochejšej časti je územie hlboko rozčlenené eróznymi procesmi, resp. dolinami potokov (Havraník, Trsteník, Dolinský potok, Rimava, Furmanec a i.), patriacich povodiu Hrona a Slanej. Územie sa rozkladná prevažne vo výškach 900 - 1 100 m n. m., najvyšším je vrch Klák (1 409 m n. m.) v strednej časti severozápadne od Muráňa. V severovýchodnej časti územia sa na čisté gutensteinské vápence viažu významné jaskynné systémy. Evidovaných tu je okolo 500 jaskýň, desiatky krasových prameňov, ponorov, priepastí, závrto, škrapy, uvaly, slepé doliny, skalné veže, okná a brány. Prevažná časť územia Muránskej planiny (s výnimkou najsevernejšej a najjužnejšej časti) so zachovalou a turisticky atraktívnou prírodou tvorí väčšiu polovicu Národného parku Muránska planina s početnými maloplošnými chránenými územiami. Flóra i fauna je významná svojou biodiverzitou a bohatosťou druhov a zahŕňa endemické druhy, napríklad treťohorný relikv lykovec muránsky (*Daphne arbuscula*). V lesoch Hrdzavej doliny sa nachádza najnižšie položený porast kosodreviny (vo výške 682 m n. m.), čo je dôsledok vegetačnej inverzie (na dnách hlbokých roklín a krasových jám sa hromadí studený vzduch, čím dochádza k zvratu vegetačných stupňov). V roku 1950 bol založený na Veľkej lúke žrebčín na chov ťažných koní pre lesné hospodárstvo a armádu a šľachtenie nového plemena krížením hucula s plemenami fjord, hafling a norik - v roku 1995 bol uznaný šľachtiteľský chov norika muránskeho typu a od roku 1997 bol vyhlásený chov génovej rezervy norika muránskeho.

Názvy informačných panelov

1. Náučný chodník Hradová. Chránené územia v okolí Tisovca. Návštevný poriadok Národného parku Muránska planina (*tri panely*)
2. Národná prírodná rezervácia Hradová

3. Lesy a lesníctvo v minulosti
4. Fauna a flóra Hradovej
5. Národná prírodná rezervácia Hradová
6. Geológia Hradovej
7. Lesy
8. Tisovský hrad
9. Osídlenie Hradovej

Informačné panely v teréne nie sú číslované.

